

Informacija o aktivnostima na realizaciji projekta povezivanja elektroenergetskih sistema Crne Gore i Italije podmorskim kablom

U skladu sa obavezom koja je utvrđena Programom rada Vlade Crne Gore za 2022. godinu, Ministarstvo kapitalnih investicija prikuplja podatke i Informacije od "Crnogorskog elektroprenosnog sistema" AD Podgorica (CGES) i iste dostavlja Vladi Crne Gore na razmatranje.

Osnovne informacije o Projektu

Vlada Crne Gore u ime Države Crne Gore, CGES i italijanski operator prenosnog sistema Terna Rete Elettrica Nazionale S.p.A (Terna), na osnovu zaključenog ugovora realizaciju projekat povezivanja elektro-energetskih sistema Crne Gore i Italije (Strateški i akcionarski ugovor, Ugovor o koordinaciji projekata i Sporazum/Ugovor o glasanju).

Vlada Crne Gore je potpisivanjem ovih ugovora preuzela obaveze koje su vezane za pitanja donošenja prostornog plana, eksproprijacije, izdavanja građevinskih dozvola, pružanja podrške CGES-u i Terni u cilju realizacije projekta i drugo.

Projekat povezivanja Crne Gore i Italije podmorskim kablom jednosmjerne struje shodno potpisanim ugovorima predviđa:

- Izgradnju podmorskog kabla jednosmjerne struje kapaciteta 1.000MW između Italije i Crne Gore sa pripadajućim konvertorskim postrojenjima (Investicija vrijedna preko 758 mil EUR i predstavlja obavezu Terne);
- Izgradnju trafostanice 400/110/35 kV Lastva (TS Lastva), 400kV dalekovoda Lastva - Čevo - Pljevlja i uvođenje postojećeg 400 kV dalekovoda Podgorica - Trebinje u TS Lastva. Vrijednost ovog dijela projekta iznosi cca 106 mil €;
- Izradnju 400 KV dalekovoda prema Srbiji i/ili Bosni i Hercegovini (za realizaciju ove investicije Vlada Crne Gore je dobila grant Evropske unije, jer ista predstavlja dio Transbalkanskog koridora, sekcija Crna Gora);

U međuvremenu puštena je u pogon jedna žila podmorskog kabla kapaciteta 600 MW. Vrijednost Projekta čija je izgradnja obaveza CGES-a je povećana sa 106 mil € na 113 mil €.

Podmorska interkonekcija između Crne Gore i Italije zvanično je puštena u komercijalnu upotrebu 28.12.2019. godine.

Aktivnosti na realizaciji projekta prikazani po LOT-ovima

I. LOT 1 – Trafostanica 400/110/35 kV Lastva - Izvođač radova „Siemens AG“ iz Austrije.

Završeni su radovi na izgradnji TS Lastva.

U toku je potpisivanje Amandmana 4 na Ugovor kojim se produžava garantni rok do 2023. godine u okviru koga bi se otklonili manji nedostaci i rješio problem erozije kosina oko postrojenja.

II. LOT 2 – 400 kV dalekovod Lastva – Čevo - Izvođač radova "Iberdrola Ingeneria y Construcccion" iz Španije.

- **Dalekovod 2X400 kV Lastva - Čevo** je u pogonu od **2.4.2019. godine**, po Privremenom Rješenju o stavljanju u pogon dalekovoda radi nastavka funkcionalnih ispitivanja podmorske interkonekcije. Dužina ove dionice iznosi **35,5 km**. DV 2x400 kV Lastva-Čevo je pušten u probni pogon povezivanjem na postojeći DV 400 kV Podgorica - Trebinje tako da su stvoreni uslovi za puštanje u komercijalnu upotrebu podmorske interkonekcije. Na ovaj način CGES je realizovao obavezu definisanu Aneksom Ugovora o koordinaciji projekta (PCA). Tehničko rješenje koje je u primjeni je privremeno tako da je za veću pouzdanost rada podmorske

interkonekcije potrebno maksimalan fokus staviti na završetak drugog dalekovoda 1x400 kV Lastva-Čevo što se očekuje do sredine godine;

- **Dalekovod 1x400 kV Lastva - Čevo** je kompletiran, jedino je bila ostala sporna dionica vezana za rješavanje imovinsko pravnih odnosa kod dva stubna mjesta 120i i 121i i posljednje zatezno polje 115i-125i dužine 3km koja su riješena tek krajem februara 2022. godine.

Kritične tačke

- **Usaglašavanje sa projektom izgradnje magistralnog puta Cetinje - Nikšić** –Izlaskom na teren konstatovano je da je došlo do prekidanja više pristupnih puteva koji vode do stubnih mjesta dalekovoda, jer je u toku izgradnja magistralnog puta Cetinje – Nikšić. Predmetni magistralni put i dalekovod u značajnoj dužini međusobno približavaju i ukrštaju, pri čemu CGES nije dobio zahtjev za izdavanje saglasnosti na predmetni projekat, što je obaveza koja proističe iz člana 221 Zakona o energetici, kojim je zabranjeno izvođenje radova ispod, iznad ili pored energetske objekata bez saglasnosti vlasnika odnosno u ovom slučaju CGES-a.

III. LOT 3 – 400kV dalekovod Čevo – Pljevlja - Izvođač radova Konzorcijum Energoinvest Sarajevo/ Kodar Energomontaža Beograd.

Status realizacije aktivnosti u LOT-u 3

U okviru Lot-a 3 se grade:

- Dalekovod 400 kV Čevo-Brezna (jednosistemski);
- Dalekovod 400 kV + 110 kV Brezna – Njegovuđa – Đ. Tara - Kosanica (dvosistemski);
- Dalekovod 400 kV Kosanica – Pljevlja (jednosistemski);
- Dalekovod 110 kV Njegovuđa – Žabljak;

Za realizaciju projekta sklopljen je Ugovor za realizaciju sa sljedećim osnovnim podacima:

- a) Opšti uslovi Ugovora za realizaciju izgradnje DV Čevo-Pljevlja su FIDIC Uslovi ugovaranja za postrojenje i projektovanje - izgradnju (tzv. Žuti FIDIC), Izvođač je Konzorcijum Energoinvest/Energomontaža;
- b) Datum početka ugovora: 25.12.2014. godine;
- c) Prvobitni datum završetka ugovora: 25.12.2016. godine;
- d) Revidovani datum završetka ugovora: 31.12.2023. godine;

Realizaciju Projekta su pratili brojni problemi. Uzimajući u obzir obim i vrstu radova koje je trebalo realizovati (oko 125 km dalekovoda i oko 90 km pristupnih puteva), kao i status katastarskih podataka (popisni katastar ili privremeni katastar u većini katastarskih opština), problemi su dijelom bili očekivani. Osim kvaliteta katastarskih podataka problem je i sprovođenje postupaka eksproprijacije, Izvođačeve aktivnosti vezane za pristupne puteve, projektovanje, kao i sami način izvođenja radova. Ipak najznačajniji problem je činjenica da se na više lokacija naišlo na nezadovoljstvo lokalnih zajednica, što je često puta rezultiralo i blokadama pri izvođenju radova. Kao primjer navodimo Suvodulu, Bukovici, Breznima, Šipačnom, Novakovićima i dr., kao i uporni zahtjevi za izmještanjem trase u Đurđevića Tari, Javorku, Kominima, Ublima Čevskim. Suočeni sa takvim problemima morala su se tražiti alternativna rješenja, koja su u najvećem broju slučajeva i nađena, ali su svakako zahtjevala vrijeme i dodatna sredstva za njihovo rješavanje.

Zaključno sa 31.3.2022. godine, završena je 100% izrada projektne dokumentacije i isporuka opreme i izvedeno je oko 85% radova. Obezbijeđeni su uslovi za izvođenje radova na 92 % stubnih mjesta. Status je nepromijenjen u odnosu na prethodni izvještaj.

- **Na dionici Čevo–Brezna (54,4 km)** su završeni svi radovi osim dijela elektromontažnih radova - povezivanje na dionicu Lastva - Čevo (Lot 2) što je bilo uslovljeno rješavanjem

imovinkso pravnih odnosa (IPO) sa jednim vlasnikom u okviru Lot – a 2. Krajem februara 2022. godine potpisan sporazum sa vlasnikom zemljišta što omogućava završetak preostalih radova čije se izvođenje planira sredinom 2022. godine.

- **Na dionici Brezna – Njegovuđa (31,3 km)** su završeni svi temelji i montirani svi stubovi osim na 2 lokacije (Nikitovići) na Žabljaku gdje je u toku postupak obezbjeđivanja ulaska u posjed uz asistenciju Uprave za katastar i državnu imovinu – PJ Žabljak. Rješenja o eksproprijaciji su konačna i njihova pravosnažnost je uslovljena odlukom Upravnog suda na tužbu koju je podnio vlasnik. Završeni su i svi elektromontažni radovi osim dionice vezane za navedene 2 lokacije:
- **Na DV 110 kV (7,5 km)** su završeni svi radovi osim izgradnje jednog stubnog **mjesta i pripadajućih elektromontažnih radova za sporno jedno stubno mjesto** (Anđelić). Rješenja o eksproprijaciji za stubno mjesto i pristupni put su, nakon Odluke Upravnog suda kojim je uvažena tužba vlasnika vraćena Upravi za nekretnine na prvostepeno odlučivanje. Rasprave nijesu zakazane.
- **Na dionici Njegovuđa - Đ.Tara** izvođenje radova je uslovljeno povezivanjem Žabljaka na TS Brezna međutim isto nije moguće dok ne budu riješeni sporovi sa dva vlasnika (Žabljak i Njegovuđa). Tek nakon prethodno pomenutog povezivanja stvoriće se uslovi za nastavak radova na ovoj dionici čiji jedan segment podrazumjeva i demontaža postojećeg DV 110 kV Pljevlja–Žabljak kojim se trenutno električnom energijom snabdijeva Opština Žabljak.
- **Na dionici Đ.Tara - Pljevlja** trenutno nije moguće izvođenje radova na lokacijama Đ. Tara zbog zahtjeva mještana za izmiještanje trase dalekovoda. U Javorku i Kominima se obavljaju aktivnosti na alternativnim trasama kako bi se stekli uslovi za gradnju (eksproprijacija, izrada projektne dokumentacije i dr.).

Stepen završenosti radova na pojedinim dionicama, u odnosu na obezbijeđene lokacije, je veoma veliki i Izvođač radova Konzorcijum Energoinvest/Energomontaža trenutno nema slobodnih lokacija za izradu temelja, montažu stubova i elektromontažne radove. Ipak, Izvođač ni na jednoj dionici još uvijek nije kompletirao radove shodno Ugovoru. Za tehnički pregled je prijavio dionicu Čevo-Brezna-Bukovica za koju je Nadzorni organ konstatovao da ima nedostataka. Primjedbe Nadzornog organa su vezane za izvedenost pristupnih puteva, uzemljenje, mikrolokacije, elektromontažne radove. Otklanjanje nedostataka vezanih za funkcionalan rad dalekovoda je završeno. Komisija za tehnički pregled je izvršila terenski uvid dionice Čevo-Brezna-Bukovica i u toku je izrada izvještaja. Očekuje se da Komisija za tehnički pregled pripremi pozitivan Izvještaj što je jedan od preduslova za dobijanje upotrebne dozvole. Na osnovu Rješenja Uprave za inspekcijske poslove realizovan je naponski test kojim je dionica Čevo-Brezna-Bukovica stavljena pod 110 kV napon. Nakon toga Izvođaču je izdat Sertifikat o preuzimanju tog dijela objekta i isplaćen mu je dio zadržanog novca. Na osnovu odluke organa za mirno rješavanje sporova predviđenog Ugovorom (DAB-a) ugovorne strane CGES i Konzorcijum Energoinvest&Kodar Energomontaža su se dogovorili o mirnom poravnanju koje je takođe predviđeno ugovorom. Cijena ugovora je povećana za 3,8 mil €, a vrijeme za realizaciju Ugovora produženo do kraja 2023. godine. Sve ugovorne promjene su realizovane kroz Amandman br. 22 koji je potpisan 21.12.2021. godine.

U skladu sa prethodno navedenim može se konstatovati da je i u Lot–u 3 problem obezbjeđenja pristupa gradilištu osnovni problem u realizaciji Projekta, kako sa aspekta roka završetka, tako i sa aspekta troškova.

Da bi se realizovala sekcija do Žabljaka i omogućilo napajanje istog iz pravca Brezana 110 kV-nim naponom potrebno je riješiti tri sporne lokacije: sječa šume u Bukovici u rasponu 102/00-102/01, dva stubna mjesta (400kV+110kV) na parceli u vlasništvu porodice Nikitović i jedno stubno mjesto (110 kV) na parceli u vlasništvu porodice Anđelić. Tada bi se stvorili uslovi za demontažu dijela 110 kV dalekovoda Žabljak-Pljevlja (sekcija Žabljak-Kosanica). U međuvremenu potrebno je definisati optimalnu trasu kroz Đ. Taru i pristupiti daljim aktivnostima.

Kritične tačke

Obezbjedenje pristupa za izvođenje radova:

Neophodno je ubrzati sve aktivnosti vezane za sprovođenje postupka eksproprijacije, sprovođenje izvršnih rješenja kao i rješavanje otvorenih pitanja radi stvaranja uslova za rad Izvođača.

• Zahtjevi za izmještanje trase dalekovoda:

- ✓ **Vodosnabdijevanje sela Javorak, Pljevlja** – Na lokalitetu se nalazi više vodoizvorišta koja mogu biti ugrožena izvođenjem radova na terenu. Na osnovu instrukcija eksperata iz oblasti hidrogeologije definisano je konačno rješenje koje je predstavljeno mještanima. Mještani su saglasni sa predloženim rješenjem a za njegovu realizaciju je neophodno izraditi projektnu dokumentaciju, sprovesti postupak eksproprijacije i otkup zemljišta u vlasništvu Države i pribaviti građevinsku dozvolu. Završena je revizija projektne dokumentacije. ***Sva Rješenja o eksproprijaciji, kao i o nepotpunoj eksproprijaciji su pravosnažna, osim Rješenja za Perišu Zorića koje je konačno. Donijeta Odluka o javnom interesu za predmetno zemljište. Sporan otkup zemljišta u vlasništvu države.***
- ✓ **Đurđevića Tara, peticija zainteresovanih mještana (154) za promjenu trase** - Predstavnici CGES-a, mještana i Izvođača su izvršili obilazak terena, pripremljen je predlog novog tehničkog rješenja koje bi, uvažavajući činjenicu da se trasa dalekovoda izmiješta iz sela i da su sva stubna mjesta i pristupni putevi (osim jednog) u vlasništvu Države, omogućila jednostavnije odnosno brže izvođenje radova. Kako je radove na izgradnji dalekovoda u ovom reonu neophodno realizovati i u zoni pod zaštitom UNESCO-a Ministarstvo održivog razvoja i turizma (sadašnje Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma) je preko Crnogorske nacionalne kompanije za UNESCO pribavio mišljenje kojim je navedeno da obje varijante mogu uticati na izuzetnu univerzalnu vrijednost ovoga područja. U svom mišljenju UNESCO je definisao uslove koje je potrebno ispuniti kako bi se razmatrala alternativna trasa. Nakon dostavljanja mišljenja organizovan je sastanak predstavnika Ministarstva, Agencije za zaštitu prirode i životne sredine, Crnogorske nacionalne kompanije za UNESCO, obrađivača PPPN za Durmitorsko područje na kojem su predstavnici Ministarstva, između ostalog, informisali da predložena trasa ulazi u II zonu zaštite NP Durmitor u kojoj nije dozvoljena izgradnja. CGES se zvanično obratio Ministru ekologije, prostornog planiranja i urbanizma nakon čega je Ministar CGES uputio ka Agenciji za zaštitu prirode životne sredine kako bi se kroz Studiju revizije zaštićenog područja NP Durmitor pokušao riješiti ovaj problem. Prema zvaničnoj informaciji koja je CGES – u dostavljena od strane Agencije, revizija Studije se ne može realizovati jer nije bila predviđena Budžetom Države Crne Gore za 2021.

Neophodno je da se, u koordinaciji sa nadležnim institucijama ubrza rješavanje ovog pitanja.

- ✓ **Komini, ulaz u TS Pljevlja 2** - Zainteresovani mještani zahtjevaju promjenu trase dalekovoda, koja na ulazu u TS Pljevlja 2 prolazi između stambenih objekata. Uvažavajući novonastale okolnosti (eksproprijaciju značajne površine zemljišta i objekata koje je realizovala EPCG) definisan je predlog alternativne trase koja bi trebalo da ima manje problema (značajno manja dužina trase u privatnom vlasništvu kao i manji broj vlasnika i objekata u trasi). Alternativna trasa je usaglašena i u toku su aktivnosti vezane za izradu projektne dokumentacije i rješavanje imovinsko-pravnih odonosa. Izvršena procijena vrijednosti zemljišta, podniet zahtjev za donošenje Odluke o javnom interesu na predmetnom zemljištu kao i zahtjev za otkup zemljišta u državnom vlasništvu.

Neophodno je da se, u koordinaciji sa nadležnim institucijama ubrza rješavanje ovog pitanja.

- ✓ **Njegovuđa** - Zbog blizine dalekovoda stambenim objekima zainteresovani vlasnici objekata traže promjenu trase dalekovoda. U toku su aktivnosti kako bi se vlasnicima na odgovarajući način nadoknadila šteta.

CGES će kroz zakonske mehanizme pokušati postići dogovora sa vlasnicima.

Zaključno sa 31.3.2022. godine u okviru Projekta CGES je realizovao:

1. **LOT – 1** – Izgrađena 400/11035 kV TS Lastva;
2. **LOT 2**
  - Izgrađen 2X400 kV DV (dvosistemski) Lastva – Čevo (35,5 km, 113 stubova);
  - Izgrađen 1X400 kV DV (jednosistemski) Lastva – Čevo (35,5 km, 113 stubova, 3 nijesu podignuta zbog neriješenog IPO);
3. **LOT – 3**
  - Izgrađen 1X400 kV DV (Jednosistemski) Čevo - Brezna (54,4 km, 188 stubova);
  - Izgrađen 400 kV + 110 kV DV Brezna – Njegovuđa – Đ. Tara - Kosanica (41,3 km, 147 stubova, 11 stubova nije podignuto zbog izmještanja u Đ. Tari a 29 zbog neriješenih IPO na dionici Brezna-Njegovuđa);
  - Izgrađen 110 kV DV Njegovuđa – Žabljak (7,5 km, 40 stubnih mjesta, 1 stubno mjesto nije podignuto zbog neriješenog IPO);
  - Izgrađen 400 kV DV Kosanica – Pljevlja (20,4 km, 71 stubno mjesto, 20 stub nije podignut zbog izmještanja u Javorku i Kominima);

Što se tiče dalekovoda čija je ukupna dužina više od 190 km, od projektima predviđenih 680 stubova preostalo je da se podigne 64 i to prvenstveno nije realizovano zbog neriješenih IPO i blokada radova od strane mještanata.

Na kraju se može zaključiti, da je za nesmetanu realizaciju ovog projekta, koji je stavljen na sami vrh liste prioriteta infrastrukturnih projekata u Crnoj Gori, potrebna maksimalna međuresorna saradnja na nivou Vlade Crne Gore kao i podrška svih institucija koje su uključene u rješavanje svih spornih pitanja.